

Chronicon

GENERALIA

Norbertus

111. — Dietmar SALEWSKY, *Norbert von Xanten / Magdeburg — eine vielschichtige Persönlichkeit des Mittelalters*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 29-42. — Der Autor entwirft aus Literatur und Sekundärliteratur ein Norbertbild, in das unterschiedslos alles aufgenommen wurde: sowohl historische Fakten als auch viele Mutmaßungen und Spekulationen der letzten hundert Jahre, die längst widerlegt sind. (L.H.)

112. — V. NOE, *I Santi Fondatori nella Basilica Vaticana*, Modena, Franco Cosimo Panini Ed., 1996, pp. 515 + ill., Lit. 120.000.

Il Cardinale Arciprete della Patriarcale Basilica Vaticana dedica a San Norberto e soprattutto alla sua imponente statua vaticana le pagine 421 a 432 del suo libro sui Santi Fondatori, le cui statue vennero collocate, fra il 1706 e il 1954, nelle nicchie della navata centrale e del transetto dello stesso tempio. Per narrare le vicende della statua di San Norberto, l'Autore ha attinto all'Archivio della Reverenda Fabbrica di San Pietro e al saggio dell'Abate Hugues LAMY, pubblicato nel vol. XVI (1940) delle *Analecta Praemonstratensia*, in cui lo storico espone le vicende che precedessero e accompagnarono l'erezione della statua nel 1767, e pubblica XII *pièces justificatives* dell'archivio dell'abbazia di Tongerlo.

Si nota che lo scultore Pietro Bracci fu richiesto da due altre famiglie religiose: dai Preti della Missione e dalle Figlie della Carità per la statua di San Vincenzo de Paul (1754), dai Somaschi per San Girolamo Emiliani (1757). (B.A.)

Ordo Praemonstratensis

113. — Ludger HORSTKÖTTER, art. *Prämonstratenser*, in *Theologische Realenzyklopädie*, Band XXVII, Berlin 1996, Seite 167-171. (H.J.)

Canonici Regulares

114. — L. AUGUSTUS en J.T.J. JAMAR, eds, *Annales Rodenses. Kroniek van Kloosterrade. Tekst en vertaling*. Publikaties Rijksarchief Limburg 3, Maastricht: Rijksarchief in Limburg, 1995, 230 pp. (ISBN 90-74407-03-X). Van de hand van de oud-archivaris van Rolduc L. Augustus en de Limburgse rijksarchivaris J.T.J. Jamar verscheen een transcriptie van de kloosterkroniek van Rolduc uit de jaren 1155-1160 en omstreeks 1180 die de vorige uitgave van P.C. Boeren en G.W.A. Panhuysen uit 1968 op heel wat punten herzielt. Daarnaast wordt een Nederlandse vertaling

gegeven die dicht bij het Latijn blijft maar toch goed leesbaar is. De vertaling is geannoteerd en bevat behalve de identificatie van personen, plaatsen en gebeurtenissen ook kruisverwijzingen en korte toelichtingen. Na een beschrijving van het originele handschrift en van de afschriften, volgen paragrafen over de datering, de persoon van de annalist, een reeks historische en methodologische toelichtingen bij de tekst, kanttekeningen bij de tekstweergave en de vertaling en een lijst van oudere uitgaven en vertalingen van de tekst. (L.V.D.)

PARTICULARIA

Adelberg

115. — Wolfgang DEUTSCH, *Die Adelberger Bildhauerwerkstatt*, in *Zeitschrift für Württembergische Landesgeschichte*, LIV, 1995, S. 77-119 + 23 Abb. "Nach allen Indizien hatte Adelberg im ersten Viertel des 16. Jahrhunderts eine eigene Bildhauerwerkstatt. An den untersuchten Werken waren zwar Bildhauer von ganz verschiedener Herkunft und Stilrichtung tätig; sie müssen aber, nach den vielfachen Berührungen und Verflechtungen zu schließen, in ein und derselben Werkstatt gewirkt haben die ihren Sitz in Adelberg hatte" (S. 117). (H.J.)

116. — Raimund WAIBEL, Museen des Landes: "Klostervilla Adelberg" im Schurwald. In: *Schwäbische Heimat* 47 (1996) 172-177. (U.G.L.)

Antonigartzem (Zülpich)

117. — Barbara SCHILDT-SPECKER, *Klosterfrauen und Säkularisation. Prämonstratenserinnen im Rheinland*, Klartext-Verlag Essen 1996, 257 Seiten. Es handelt sich unter anderen um das Kloster Antonigartzem. (L.H.)

Ardenne

118. — D.-M. DAUZET, «Promenade de printemps à l'ancienne abbaye d'Ardenne», *Le Courrier de Mondaye*, n. 175 (juin 1996) p. 5-11 + ill. Résumé historique et description des lieux. (B.A.)

Averbode

119. — Willy STEURS, *Naissance d'une région. Aux origines de la Mairie de Bois-le-Duc. Recherches sur le Brabant septentrional aux 12e et 13e siècles* (Académie royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques), Gembloux, 1995, p. 193-199, examine les conditions dans lesquelles l'abbaye d'Averbode acquit l'alleu de Sterksel et retrace ses conflits avec les riverains. (L.V.D.)

120. — J.E.A. TACKEN-VAN WESSEM, *Het Bijbelhandschrift "Klooster-rade 2098" in het Rijksarchief in Limburg*, in Régis DE LA HAYE, e.a.

(ed.), *Achter de Minderbroeders. Opstellen over bijzondere stukken en voorwerpen van het Rijksarchief in Limburg*, (Publicaties Rijksarchief Limburg, dl. IV), Maastricht, 1996, pp. 179-206, 16 afb.

De auteur situeert met zeer uitvoerige achtergronden het genoemde bijbelhandschrift, dat samen met het archief van de oude abdij Kloosterade (Rolduc) in 1992 aan het Rijksarchief in Limburg te Maastricht in bewaring werd gegeven. Het ontstaan van het handschrift moet worden gesitueerd in of nabij het atelier van de *Bibles moralisées* te Parijs, kort na 1230, misschien in opdracht van de dominicanen. Het handschrift meet 228 x 163 mm en telt 397 folio's, het werd op meerdere plaatsen beschadigd, onder andere het boek Genesis en het evangelie volgens Matteüs werden uit de codex verwijderd. De bijdrage besluit met een lijst van de 80 nog aanwezige miniaturen. Van de lotgevallen van het handschrift is weinig bekend. Op fol. 1 r° staat met bruine inkt in waarschijnlijk zeventiende-eeuws schrift: "*Bibliothecae Averbodianae*". De auteur vermoedt dat de codex pas omstreeks 1831 aan het kleinseminarie van Rolduc werd geschonken. (L.A. en H.J.)

121. — Geert ANDRIES, *Begijnendijk vóór 1796*, (Bijdragen tot de Geschiedenis van het Land van Aarschot, dl. XI), Aarschot, 1996, 208 pp. Hierin behandelt de auteur *De Boterhoeve of het pachthof van de abdij van Averbode* (pp. 88-100, afb. 11, 19 en 14). Hij weerlegt de tot nu toe gangbare mening dat de goederen van de abdij te Begijnendijk voor 1167 geschonken werden door Reinier van Westerlo, maar vermoedt dat deze schenking gelegen was te Oosterwijk in de huidige gemeente Westerlo (SCHERPENHEUVEL-ZICHEM, Archief Abdij Averbode, I, oorkonde nr. 22; uitgave: [J. EVERS, *De oorkonden van de abdij van Averbode*], s.l.s.d., pp. 35-36, nr. 23). De abdij van Averbode verwierf haar goederen in de omgeving van Begijnendijk in 1323. Omstreeks 1363 werden deze bezittingen gesplitst. Een gedeelte te Moorseem werd in erfcijns uitgegeven, waarvoor jaarlijks 4500 kareelstenen dienden te worden geleverd aan de abdij. Deze cijns bleef bestaan tot in 1602. Aldus werd Moorseem in de late Middeleeuwen een belangrijke baksteenleverancier van de abdij. De andere goederen, de goederen van Bordenbroek, werden minstens sinds 1369 door de abdij verpacht. De auteur brengt de vertaling van het pachtcontract uit 1377 en de uitgave van het contract van 1513. In 1578 werd de hoeve vernield (afb. 11: LEUVEN, Universiteitsarchief, *Arenbergarchief*, nr. 2413, fol. 22 v° - 23 r°), ze werd pas kort voor 1600 wederopgebouwd. De hoeve stond bekend onder de naam de Boterhoeve. In 1738 beëindigde de abdij de landbouwactiviteiten van de Boterhoeve en legde op de gronden bossen aan rondom een nieuw gebouwde luthof (afb. 14). (H.J.)

122. — Bart MINNEN, *Het hertogdom Aarschot onder Karel van Croÿ (1595-1612). Kadasters en gezichten*, (Jean-Marie DUVOSQUEL (ed.), *Albums de Croÿ*), Brussel, 1993. Voordien verscheen het werk Roger BERGER, e.a., *Bezittingen der Croÿ's in Brabant, Vlaanderen, Artesië en*

het Naamse, (Jean-Marie DUVOSQUEL (ed.), *Albums de Croÿ*), Brussel, 1985, waarin de kaarten uit het album van Authal (1596-1598) van de bezittingen van Karel van Croÿ werden gepubliceerd. De kaarten in het album zijn alle kopieën, vervaardigd naar originele pre-kadastrale atlasen en kaarten. Deze laatste worden bewaard te LEUVEN, Universiteitsarchief, *Arenbergarchief* [= KUL]. Hiertussen bevinden zich onder andere de oudste bewaarde afbeeldingen van de abdij van Averbode en van enkele van haar bezittingen en parochies, alle binnen of op de grens van het hertogdom Aarschot. De atlasen werden niet volledig gepubliceerd. Plaat 1: De Demer- en Dijlevallei in de baronieën Aarschot en Rotselaar. De abdij van Averbode ligt op de grens van de baronie Aarschot; ook de parochiekerken Testelt en Messelbroek, waarvan de abdij het patronaatsrecht bezat, worden afgebeeld. KUL, nr. 2417, 1596-1598; kopie in album: plaat 2/3.

Plaat 2: De stad en het Land van Aarschot. Afbeelding van de kerken te Testelt en Messelbroek. KUL, nr. 2411, 1539-1572; kopie in album: plaat 2/4.

Plaat 22: De dorpskom van Messelbroek. KUL, nr. 2413, fol. 50 r°, 1596-1597; kopie in album: plaat 7/1.

Plaat 23: De dorpskom van Testelt. In het dorp bezat de abdij een indrukwekkend watermolencomplex op de Demer, met vijf raderen. We bemerken een lange muur tussen de Broekhoeve van de abdij en het dorp. KUL, nr. 2413, fol. 42 r°, 1596-1597; kopie in album: plaat 13/2; plaat 13/5 aldaar geeft de hoeve van de abdij weer in de wijk Ter Hoeve. Plaat 24: De abdij van Averbode. Dit is, samen met plaat 25, de oudste bewaarde afbeelding van de abdij. KUL, nr. 2413, fol. 46 r°, 1596-1597; kopie in album: plaat 13/1.

Plaat 25: Gezicht op de abdij van Averbode. KUL, nr. 2432, 1596-1598; kopie in album: plaat 14.

Plaat 96: De heerlijkheden Rotselaar en Wezemaal. Van beide parochies bezat de abdij van Averbode het patronaatsrecht (niet realistische kaart, alle verhoudingen zijn zoek). KUL, nr. 2444, vóór 1573; kopie in album: plaat 31/1.

Plaat 105: De dorpskom van Rotselaar. KUL, nr. 2416, fol. 7 r°, 1596-1601.

Plaat 106: Gezicht op de dorpskom van Rotselaar. KUL, nr. 2436, 1596-1598; kopie in album: plaat 33.

Plaat 108: Het gehucht Neerhem en het Hof Ter Heiden te Rotselaar. Onderaan, nr. 2 op de kaart, de pastorie met lemen schuur, het Klooster-eusel. In de zeventiende eeuw werd dichterbij de kerk een nieuwe pastorie opgetrokken. KUL, 2416, fol. 39 r°, 1596-1601.

Het dorp Wezemaal wordt in het album nog afgebeeld op de platen 29 en 32, terwijl plaat 30 het grensgebied tussen Rotselaar en Wezemaal geeft (erg vertekend). (H.J.)

123. — [L. BLOMME], *De Norbertijner Abdij van Averbode. Geschiedkundige schets met platen en bijlagen*, Averbode, 1920, xxiii-384 pp.,

werd in 1997 te Averbode door de vzw Praemonstratensia onveranderd heruitgegeven als deel II in de nieuwe reeks *Instrumenta Praemonstratensia*. (H.J.)

124. — Rie VERMEIREN, m.m.v. Anna BERGMANS, *Inventaris van het neogotische tekeningenarchief Bressers-Blanchaert, ca. 1860-1914*, (Kadoc. Inventarissen en repertoria, dl. XXXVII), Leuven, 1993. Averbode, Abdij: Architectuur, gebouwen (interieur): 1 ontwerp-tekening op schaal, KLP BR 595 (p. 13). (H.J.)

125. — La communauté de l'abbaye d'Averbode, sous la direction du chantre M. FIERENS O.Praem., vient d'enregistrer un deuxième disque compact et une cassette de chant grégorien prémontré: *Gregoriaanse Vespers Pasen, Norbertijnerabdij Averbode* (Eufoda 1217). Cet enregistrement offre à ses auditeurs les vêpres et les complies de Pâques. Les vêpres se déroulent selon le rite prémontré, c'est-à-dire avec une procession aux fonts baptismaux, comme décrit dans le *Thesaurus Liturgiae Praemonstratensis* (1988). Les chants de ces offices sont des plus beaux du répertoire prémontré et sont repris du *Graduale Praemonstratense* (1910) et de l'*Antiphonarium Praemonstratense* (1934). Le nouveau CD a été présenté le lundi de Pâques 8 avril 1996, dans l'église abbatiale lors de la célébration des vêpres, avec la participation d'un millier de personnes. L'office fut suivi de différents discours et d'une réception. (M.F.)

126. — *Uit de schaduw. Een beknopte geschiedenis van de West-Vlaamse en de Westfaalse jeugd- en kinderliteratuur*, Brugge, 1996, 560 pp., een uitgave van de Provincie West-Vlaanderen en de Landschaftsverband Westfalen-Lippe. Achtereenvolgens worden in korte hoofdstukjes de Vlaamse en de Duitse jeugd- en kinderliteratuur besproken. Rita GHESQUIERE schreef het gedeelte over de twintigste eeuw voor Vlaanderen. De uitgeverijen van de abdij van Averbode worden expliciet besproken in de deeltjes *Uren leesplezier. Zonneland*, over de kindertijdschriften en de seizoenboeken (pp. 128-131) en *Abraham Hans achterna. Vlaamse Filmkens/Vlaamse Filmpjes* (pp. 145-147), evenals in *De bibliothecaris van de gevangenis vertelt. John Flanders (1887-1964), Spoken op de ruwe heide* (pp. 154-156). Verder in het boek worden vele auteurs van de uitgeverij besproken of vermeld en voorpagina's van boeken als illustratie weergegeven, zonder vermelding van de uitgeverij. Van dit werk bestaat ook een uitgave in het Duits. (H.J.)

127. — Frans DANEELS, O.Praem., *Soppressione, unione di parrocchie e riduzione ad uso profano della chiesa parrocchiale*, dans *La Parrocchia*, (Studi giuridici, t. XLIII), Cité du Vatican, 1997, pp. 85-112. (H.J.)

128. — Erik STYNEN, O.Praem., *Met de adem van tederheid*, Averbode, 1997, 126 pp. (H.J.)

Benoîte-Vaux

129. — P. SIMONIN, «Décors de sanctuaires d'églises lorraines», *Lotharingia. Archives lorraines d'archéologie, d'art et d'histoire*, t. VII (1997), Mélanges d'archéologie, d'art et d'histoire offerts au Chanoine Jacques Choux, p. 336-337 + ill. (B.A.).

Berne

130. — Willy STEURS, *Naissance d'une région. Aux origines de la Mairie de Bois-le-Duc. Recherches sur le Brabant septentrional aux 12e et 13e siècles* (Académie royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques), Gembloux, 1995, consacre la quatrième partie de son étude au domaine de l'abbaye de Berne (p. 169-190): *La grange de Bernhese*. Il conclut son exposé en résumant ses constatations. Au 12e siècle, loin de s'aventurer dans une région hostile couverte de bois et de marécages, les prémontrés de Berne prennent pied dans un terroir déjà organisé au plan paroissial et démembré entre plusieurs propriétaires. À partir de diverses exploitations laïques en ordre de marche, ils se constituent une grange autour de laquelle ils développent des activités agro-pastorales et entretiennent des pêcheries, en profitant de la croissance d'une ville voisine — Bois-le-Duc — et de centres régionaux plus modestes. Parallèlement, ils acquéraient des sources de revenus comme des églises, des dîmes et des cens. (L.V.D.)

131. — In *Signum. Tijdschrift van de Contactgroep voor sociaal-economische en institutioneel-juridische geschiedenis van geestelijke en kerkelijke instellingen in de Nederlanden in de Middeleeuwen*, 8 (1996) blz. 114-115, is de publicatie van G.M. VAN DER VELDEN O.Praem., *De economische geschiedenis van de Abdij van Berne*, Abdij van Berne, Bernheze, 1995, 237 blz., kritisch besproken door dr. J.A. MOL van de Friese Academie te Leeuwarden. (H.v.B.)

132. — G.M. VAN DER VELDEN, *Balthasar Janssen. Pastoor van Heeswijk en Provisor van de Abdij van Berne in de zeventiende eeuw*, Bernheze, 1996, 52 pp. B. Janssen (1605-1657) was provisor ten tijde van de aankoop van het refugehuis door de Abdij van Berne te Vilvoorde in 1649. (H.J.)

133. — Pieter DE LEEMANS, *Het "Liber Reverendorum Dominorum Abbatiae Ninoviensis ab anno 1690"*, zie nr. 182. Twee medebroeders van de abdij van Berne worden vermeld, omdat ze in de abdij van Ninove vanaf 1765 het noviciaat doorbrachten: Adrianus (Petrus) Tabbers (1743-1818) en Ignatius (Wilhelmus) De Bruyn (1746-1828) (p. 182). (H.J.)

Bonlieu, Sainte-Anne

134. — La Congrégation pour les Instituts de Vie Consacrée et les Sociétés de Vie Apostolique a approuvé par décret du 2 octobre 1996

(Prot. N° 2008/95) la transition des soeurs de Sainte-Anne de Bonlieu, au diocèse de Valence, sous la juridiction de l'Ordre. L'abbé de l'abbaye de Mondaye est le père-abbé de cette communauté de soeurs prémontrées. La communauté de Bonlieu a été fondée en 1871 et comptait en 1995 cinq membres. Depuis 1994, une petite communauté de prémontrés de Mondaye vit également à Bonlieu. (C.C. et H.J.)

Børglum

135. — Torben NILSSON and Gert JENSEN, *En billedsten fra Børglum Kloster*, in *Vendsyssel nu & da. Tidsskrift om Vendsyssels natur, kunst og kulturhistorie*, XIV, 1991-1993, Hjørring, pp. 38-41.

IDEM, *Konge og kirke*, in *Skalk*, no. 5, Højbjerg 1994, pp. 3-6. (H.J.)

Broda

136. — Harry SCHULZ, *Das Prämonstratenserklöster Broda bei Neubrandenburg*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 97-104. (L.H.)

Cappel (Lippstadt)

137. — Paul DERKS, *Gerswid und Altfried*, Essen 1995. Siehe unten zu *Stoppenberg*. (L.H.)

Cappenberg

138. — Harald HOWE, *Gottfried von Cappenberg*, 2. erweiterte Auflage, hrsg. v. Kath. Pfarramt Cappenberg in D-59379 Selm, ohne Jahr (= 1997). 48 Seiten, mit einem Bericht über die in Cappenberg aufbewahrten Reliquien Gottfrieds. (L.H.)

Clarholz

139. — Reinhard FELDMANN (Hrsg.), *Die Bibliothek des Praemonstratenserklösters Clarholz*, Verlag der Universitätsbibliothek Münster 1996, 160 Seiten, ISBN 3-931174-01-8. — Es handelt sich um die Pfarrbibliothek St. Laurentius in Clarholz mit über 500 seltenen Büchern, die fast ausnahmslos aus Klosterbeständen stammen. — Dieser Band enthält zwei wissenschaftliche Beiträge: Johannes MEIER, *Spurensuche*. Die Bibliothek des Klosters Clarholz (S. 9-27), und Ursula OLSCHESKI, *Die Erzbruderschaft der Allerseligsten Jungfrau Maria vom Berg Karmel zu Clarholz* (S. 29-51). Danach folgt als Hauptteil: Elke POPHANKEN, *Katalog der historischen Bibliothek* (S. 53-146), abgeschlossen durch ein Register. (L.H.)

Claymont, Immaculate Conception

140. — By decree of the Abbot General and the Definitory of the Canons Regular of Premontre, given November 6, 1996, Immaculate Conception Priory at Claymont, Delaware was raised to independent

status as a Priory *sui juris* with twenty-three members on January 1, 1997. At the Chapter of Election on January 20, 1997, at which Abbot General Hermenegild J. Noyens presided, the members elected Rev. Robert F. Kelly (°1929), the former prior of Daylesford, as Prior *de regimine* for a term of six years.

The Immaculate Conception Priory was founded in 1932 by the abbey of West-De Pere and developed the Archmere Academy high school, which was incorporated in 1963 in the newly founded canonry of Daylesford. (J.G.T. and H.J.)

Csorna

141. — Der Ungarisch Historische Verein Zürich lud zu einer Sommer-Volkshochschule vom 13. bis 17. August 1996 in die ungarische Stadt Tapolca ein. Das Hauptthema: Die historische Rolle der christlichen Kirchen in Ungarn. — Andreas E. Kovács aus Csorna referierte über *A premontrei rend szerepe és kulturális tevékenysége Magyarországon* (= Die Rolle und die kulturelle Tätigkeit des Prämonstratenser-Ordens in Ungarn). (A.E.K.)

Daylesford

142. — On January 20, 1997 Abbot General Hermenegild J. Noyens presided at a Chapter of Election at which Rev. Ronald J. Rossi was elected Prior *de regimine* of the Church of the Assumption at Daylesford Abbey, Paoli, Pennsylvania for a term of six years. R.J. Rossi (°1944) was rector of St. John Neumann's High School in Philadelphia. (J.G.T. and H.J.)

Ellen (Niederzier)

143. — Barbara SCHILDT-SPECKER, *Klosterfrauen und Säkularisation. Prämonstratenserinnen im Rheinland*, Klartext-Verlag Essen 1996, 257 Seiten. Es handelt sich unter anderen um das Kloster Ellen. (L.H.)

Engelport

144. — Norbert J. PIES, *Zur Geschichte von Kloster Maria Engelport*, Band II,1: Die männlichen Geistlichen des ehemaligen Frauenklosters, 1996 im Selbstverlag D-50374 Erftstadt, Im Karwinckel 2B, 52 Seiten, ISBN 3-927049-11-5. — Band II,2: Bibliographie und Quellenverzeichnis [zu Engelport], Erftstadt 1996, 32 Seiten, ISBN 3-927049-12-3. — Norbert J. PIES, *Kloster Maria Engelport. Legenden und wahre Begebenheiten*, Köln 1995, 20 Seiten, ISBN 3-927049-09-3. — Norbert J. PIES, *Kloster Maria Engelport. Weitere wahre Begebenheiten*, Köln 1995, 20 Seiten, ISBN 3-927049-10-7. (L.H.)

145. — Norbert J. PIES, *Engelport, Grabstätte adeliger Familien*, in: Hunsrücker Heimatblätter (Simmern), Jg. 36, Nr. 99: Juli 1996, S. 408-416. (L.H.)

Floreffe

146. — Au 12e siècle les prémontrés de Floreffe ont établi quatre granges en Campine: Postel, Lieshout, Eksel et Hengelhoeve. Dans son étude sur les origines de la Mairie de Bois-le-Duc, Willy STEURS, *Naissance d'une région. Aux origines de la Mairie de Bois-le-Duc. Recherches sur le Brabant septentrional aux 12e et 13e siècles* (Académie royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques), Gembloux, 1995, p. 159-165, défend la thèse que les prémontrés de Floreffe ne se sont nulle part installés en terrain vierge. Ils sont venus dans des centres d'exploitation préexistants où ils se trouvèrent à se loger et à se nourrir dès leur arrivée. Ils acquirent alors des champs déjà cultivés, qui pouvaient rapporter dès la première année avec des prés, des bois et des marécages qui offraient une somme de ressources précieuses. Cette même méthode s'appliquait, affirme-t-il, quant à l'organisation paroissiale qui se trouvait en place avant leur arrivée. Ils se firent concéder des églises et des dîmes qui leur procuraient sans travail une part des récoltes. Le patrimoine qu'ils se sont ainsi constitué apparaît plus comme le fruit des tractations et d'investissements délibérés que du rayonnement spirituel de leur ordre. Ces acquisitions furent dès lors remises en cause par les familles des propriétaires primitifs et les religieux durent négocier, procéder et même se fabriquer un acte faux pour défendre leurs intérêts. Ils ne se sont toutefois pas contenté d'être des rentiers du sol. Ils ont pris en main l'exploitation agricole et ils ont imposé leur marque aux paysages. L'auteur affirme que des tâches pastorales, qu'il suppose présentes dans les intentions des fondateurs, sont rapidement passées au second plan, derrière la recherche du profit. (L.V.D.)

Frigolet

147. — B. ARDURA, "La Croce nel processo di inculturazione della fede", *La Croce di Cristo, unica speranza*, Atti del III Congresso internazionale "La Sapienza della Croce oggi", Roma, 9-13 gennaio 1995, Roma, Edizioni CIPI, 1996, p. 261-272.

Füssenich (Zülpich)

148. — Hanns G. NOPPENY, *Der hl. Alderich*, in: *Rheinische Heimatpflege* 33. Jg (1996), S. 279-287. — Eine volkstümliche Darstellung des mittelalterlichen Laienbruders im Kloster Füssenich: Leben und Umwelt des Heiligen, Geschichte der Verehrung und des Reliquienschreins, Persönliche Erinnerungen, ein Gedicht und ein Aldericus-Hymnus für Orgel (mit Noten). (L.H.)

149. — Barbara SCHILDT-SPECKER, *Klosterfrauen und Säkularisation. Prämonstratenserinnen im Rheinland*, Klartext-Verlag Essen 1996, 257 Seiten. Es handelt sich unter anderen um das Kloster Füssenich. (L.H.)

Gödöllő

150. — Das erste Benediktinerkloster Ungarns, das Kloster Pannonhalm, feierte 1996 sein 1000-jähriges Bestehen. Damit feierte man zugleich das 1000-jährige Bestehen des ungarischen Schulwesens. In den Reigen der Festschriften reiht sich ein: *Bátaszék oktatásának nyolc és fél évszázada* (= 850 Jahre Unterricht in Bátaszék), Nr. II der Serie *A Bátaszéki II. Géza Gimnázium Tudományos Diákkörének Kiadványai*. Darin S. 4-24 die aus dem Nachlaß des 1970 verstorbenen Egyed Hermann, Prämonstratensers von Jasov (Jászó), veröffentlichte Abhandlung *Bátaszék iskoláinak története a kezdetektől a századfordulóig* (= Die Geschichte der Schulen von Bátaszék von der Anfangszeit bis zur Jahrhundertwende). — Zu E. Hermann siehe Anal. Praem. 72 (1996), S. 302f Nr. 111. (A.E.K.)

151. — *Gödöllői Premontrei Szent Norbert Gimnázium Évkönyve az oktatás megkezdésének 70. évfordulóján, és az 1948. évi államosítás után 44 évvel újra induló 8 osztályos gimnázium Értesítője az 1992-93./1993-94./1994-95. Tanévről*, Gödöllő, 1995, 58 pp. + ill. (B.A.)

152. — On January 6, 1997 Augustinus P. Ullmann (°1940) was elected Prior *de regimine* for a term of six years by the confreres of the canonry of Gödöllő. Augustinus P. Ullmann, formerly supprior, novice-master and parish priest in Zsámbék, was elected in succession of O. Fenyi who held the office of Prior *de regimine* since 1990. (C.C. and H.J.)

Grobe

153. — Arthur BEHN, *Das Kloster Grobe*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 89-92. (L.H.)

Hamborn

154. — Ludger HORSTKÖTTER, *Regesten zum Verpachtungsbuch der Abtei Hamborn 1617-1665* (= Quellen und Materialien zur Hamborner Geschichte, Manuskript Nr. 10), Duisburg 1995. (L.H.)

155. — Eike PIES (Bearb.), *Geschichte des Rönsbergshofes seit 1136 und der Familie Rönsberg*, Verlag Pies, Mettberg 18, D-45549 Sprockhövel, 1996, 402 Seiten mit zahlreichen Abbildungen, Karten, Stammtafeln und Faksimileseiten von Urkunden, ISBN 3-928441-23-X. — Der Bereich Rönsberg an der Emscher gehörte 1136 zum Stiftungsgut der Abtei Hamborn und blieb bis zur Säkularisation 1806 mit der Abtei verbunden. Schwerpunkt der Darlegung ist die Zeit nach 1806. (L.H.)

156. — Eike PIES (Bearb.), *Chronik der Familie Lösger vom Loeskenhof in Schmidthorst im Kirchspiel Hamborn*, Verlag Pies, Sprockhövel 1996, 158 Seiten mit Karten und Stammtafeln, ISBN 3-928441-32-9. — An verschiedenen Stellen wird die Abtei Hamborn genannt. (L.H.)

157. — Barbara SCHILDT-SPECKER, *Klosterfrauen und Säkularisation. Prämonstratenserinnen im Rheinland*, Klartext-Verlag Essen 1996, 257 Seiten. Es handelt sich um die exemplarische Untersuchung von fünf Frauenklöstern, die den Kanonien Hamborn und Steinfeld juristisch zugeordnet waren. (L.H.)

Havelberg

158. — Torsten BUCHHOLZ, *Das Kloster zu Havelberg. Prämonstratenser-Domstift und Prignitz-Museum*, (Schnell, Kunstführer Nr. 2047), Regensburg 1994, 16 S. (H.J.)

159. — Harald WILDHAGEN und Torsten BUCHHOLZ, *Der Lettner im Dom zu Havelberg*, Halle-Zürich 1995, 32 S. (H.J.)

160. — Torsten BUCHHOLZ, *Das Domstift in Havelberg*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 69-76. (L.H.)

161. — Antje REICHEL, *Glasmalerei im Dom zu Havelberg*, Edition Stekofoto Halle (Saale) 1996, 32 Seiten, ISBN 3-929330-71-7, eine reich illustrierte Beschreibung der Glasfenster, die teilweise aus der Zeit um 1320/30 und 1411/12 stammen. (L.H.)

Houthem, Sint-Gerlach

162. — In de *Gazette de St. Gerlache*, jrg. 1 (1996) nr. 2, staan veel wetenswaardigheden over de restauratie van het complex, nu geheten "Château St. Gerlach", zijnde tot 1786 de gebouwen van het voormalige Norbertinessenklooster. Op 1 maart 1997 werden de deuren geopend van het hotel, gevestigd in de 18de-eeuwse Pachthof, in de voormalige Graanschuren en in het 16de-eeuwse Stiftgebouw. Het geheel, onder management van Camille Oostwegel te Kerkrade, is aangesloten bij het internationaal samenwerkingsverband van "Small Luxury Hotels of the World".

Het bovengenoemde nummer van de Gazette bevat een zestal artikelen over diverse restauratie-werkzaamheden, waarvan we hier slechts vermelden de reportage over "*Belangrijk proostportret terug op Château*", namelijk het staatsieportret van proost Frans van Cauwenbergh, gedateerd 1707. Van Cauwenbergh was de bouwheer van de voorgevel van het hoofdgebouw, dat in het fronton zijn wapen draagt. Het portret, een groot en gaaf kniestuk, dat in het artikel staat afgebeeld, werd ontdekt in een particuliere collectie te Tienen (B) en voor het Château verworven. (H.v.B.)

(Zie *Anal. Praem.*, LXVIII, 1992, p. 353, nr. 146).

Jerichow

163. — Rolf NAUMANN, *Die Klausur des ehemaligen Prämonstratenserklosters Jerichow*, (Große Baudenkmäler, Heft 425), München Berlin 1994 (3. Auflage), 16 S. (H.J.)

164. — Rolf NAUMANN, *Das Kloster Jerichow*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 65-68. (L.H.)

Kinshasa, Notre-Dame de l'Assomption

165. — Le 31 décembre 1996, le Prieuré Notre-Dame de l'Assomption à Kinshasa (Zaïre, actuellement République Démocratique du Congo) est devenu canonie autonome. Cette communauté fut fondée en 1966 par l'abbaye de Postel et érigée en quasi-canonie en 1974. Lors de l'autonomie, elle comptait 66 confrères dont 33 profès solennels.

Le 25 février 1997, les confrères de la canonie ont élu Léopold Kamundu Yamara Aghewe (°1951) prieur *de regimine* pour une période de six ans. L. Kamundu était déjà prieur de la communauté depuis 1994. (C.C., U.G. et H.J.)

Laon, Saint-Martin

166. — Martine PLOUVIER, *La reconstruction d'abbayes dans l'Aisne après les deux derniers conflits mondiaux: luxe ou nécessité?*, dans *De la guerre réglée à la guerre totale. 119e congrès des sociétés historiques et scientifiques*, Amiens, 1994, pp. 161-176. L'auteur parle de ce qui est advenu de l'église et de l'abbaye Saint-Martin de Laon, après les dévastations des deux guerres mondiales (pp. 163-165). (H.J.)

Leitzkau

167. — Heinrich L. NICKEL, *Leitzkau, Pfarrkirche St. Peter und Prämonstratenser-Stiftskirche Sancta Maria in monte*, (Große Baudenkmäler, Heft 456), München Berlin 1993, 20 S. (H.J.)

168. — Christian SCHOLL, *Die ehemalige Prämonstratenserstiftskirche St. Marien in Leitzkau*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 57-61. (L.H.)

Leles

169. — Peter MAŤOVČÍK, *Premonštrátsky kláštor Sv. Kríža v Lelesi v rannom stredoveku (do r. 1355)*, in: *Bibliotheca Strahoviensis*, 2. Jg., Strahov 1996, Seite 7-32, darin eine deutsche Zusammenfassung S. 30. Es handelt sich um das Kloster zum Heiligen Kreuz in Leles, früher zu Ungarn und heute zur Slowakei gehörig, von den Anfängen um 1190 bis zum Jahre 1355. (L.H.)

Magdeburg

170. — Im Gebäude des Klosters Unser Lieben Frauen in Magdeburg fand vom 6. Dezember 1996 bis zum 9. März 1997 eine Ausstellung zur bewegten Geschichte dieses Klosters vom 11. bis zum 17. Jahrhundert

statt, wobei Leben und Werk Norberts breiten Raum einnahmen. In den kommenden Jahren sollen weitere Epochen der Klostergeschichte in Ausstellungen dokumentiert werden. Nachdem bereits vorab im Jahre 1995 eine wissenschaftliche Festschrift erschienen war (siehe *Anal. Praem.* LXXII, 1996, S. 307, Nr. 129), gab das Museum 1996 einen 176 Seiten umfassenden Katalog zur Ausstellung heraus: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, ISBN 3-932090-05-5, Preis: 35,00 DM. Der Katalog enthält vorab eine kurzgefaßte Darstellung zu einigen Klöstern der sächsischen Zirkarie und einen Beitrag zur romanischen Bauornamentik an der Klosterkirche Unser Lieben Frauen sowie innerhalb des Katalogteils einleitende Monographien zu den Themen: Das Kloster als Gründung der Magdeburger Erzbischöfe, das Kloster als Zentrum der sächsischen Zirkarie, die religiöse Welt der Chorherren, das Kloster im Spiegel von Reformation und Gegenreformation sowie Kunstwerke im Liebfrauenkloster. — Die zahlreichen Exponate, die fast ausschließlich die Prämonstratenser betreffen, werden einzeln beschrieben und teilweise im Bild vorgestellt. (L.H.)

171. — Helga NEUMANN, *Das Kloster Unser Lieben Frauen zu Magdeburg*, (Große Baudenkmäler, Heft 438), München Berlin 1995 (3. Auflage), 20 S. (H.J.)

Marcheroux

172. — J.-C. CAPPRONIER, «La Sauvegarde de l'Art français au secours de l'abbaye de Marcheroux (Oise)», *La Demeure historique*, 2^e trimestre 1995, p. 24-25. (B.A.)

Marchtal

173. — Hans Albrecht OEHLER, *Sebastian Sailer (1714-1777), Chorherr, Dorfpfarrer, Dichter* = Marbacher Magazin 76 (1996), ISBN 3-929146-49-5, ein kurzer Überblick über Leben und Werk (mit einigen Texten) sowie literarische Urteile über Sailer, dazu Quellen- und Literaturhinweise. (L.H.)

Marienstern (Swisttal)

174. — Barbara SCHILDT-SPECKER, *Klosterfrauen und Säkularisation. Prämonstratenserinnen im Rheinland*, Klartext-Verlag Essen 1996, 257 Seiten. Es handelt sich unter anderen um das Kloster Marienstern auf dem Essig. (L.H.)

Meer (Meerbusch)

175. — Barbara SCHILDT-SPECKER, *Klosterfrauen und Säkularisation. Prämonstratenserinnen im Rheinland*, Klartext-Verlag Essen 1996, 257 Seiten. Es handelt sich unter anderen um das Kloster Meer. (L.H.)

Middelburg, Onze-Lieve-Vrouw

176. — Pieter A. HENDERIKX, *De stichting van de Norbertijner Onze-Lieve-Vrouwe-abdij te Middelburg en het patronaatsrecht van de abdij in een groot aantal parochiekerken in Zeeland*, in S. VAN DE PERRE (ed.), *Abdij en stad*, Brussel, 1996, pp. 33-44; Jan Hendrik KLUIVER, *De Onze-Lieve-Vrouwe-abdij te Middelburg in 1574. Reconstructie van een geestelijke instelling uit wereldlijke bronnen*, *ibidem*, pp. 45-69; Gert Jan SMIT, *Koorheren en preekijgers. Op zoek naar spiritualiteit in de schaduw van de macht*, *ibidem*, pp. 71-81. De laatste bijdrage handelt over predikanten te Middelburg na de opheffing van de abdij. (H.J.)

177. — Pieter DE LEEMANS, *Het "Liber Reverendorum Dominorum Abbatiae Ninoviensis ab anno 1690"*, zie nr. 182. Deel 1 van het handschrift bevat de namen van twee kanunniken van de abdij van Middelburg: "3. Petrus Bijl, sacerdos et canonicus ecclesiae Middelburgensis, sacrae theologiae baccalaureus, quondam prior hujus Ecclesiae et sacellanus in Voordis, obiit 12 martii 1575 (in de marge: 13 augusti);" (p. 45) en "27. Petrus Malcot, religiosus Middelburgensis, sacrae theologiae doctor, obiit 6 augusti 1601 et sepultus est in ambitu monasterii nostri;" (p. 46). (H.J.)

Mildenfurth

178. — Herbert EICHHORN, *Das Prämonstratenserklöster Mildenfurth*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 93-96. (L.H.)

Mondaye

179. — R. PIC, «Normandie, route des abbayes», *Muséart*, n. 50 (mai 1995) p. 44-51. (B.A.)

Nederlanden

180. — In de voormalige abdij van Middelburg vond de zesde contactdag plaats voor belangstellenden in de premonstratenzergeschiedenis in de Nederlanden. De circa tachtig deelnemers ontvingen het boekje met de teksten van de lezingen. S. VAN DE PERRE (ed.), *Abdij en stad. Verslagen van de zesde contactdag, Abdij van Middelburg zaterdag 27 april 1996*, Brussel, 1996, 91 pp. In de eerste lezing van Brigitte MEIJNS, *De vestiging van norbertijnerabdiën in het graafschap Vlaanderen in het licht van de kanonikale hervorming*, pp. 9-31, werden de volgende abdiën behandeld: Château-Dieu, Zalegem/Drongen, Licques, Ninove, Saint-André-au-Bois, Saint-Josse-au-Bois, Sint-Augustinus bij Terwaan, Sint-Nicolaas te Veurne en Vicoigne, de tekst is vergezeld van een selectieve bibliografie. De drie andere lezingen handelden over de abdij van Middelburg (zie aldaar). (H.J.)

Neuffontaines

181. — J.-C. SOULIAC, *Gilbert, saint patron du Bourbonnais*, Charroux-en-Bourbonnais, Éditions des Cahiers Bourbonnais, 1996, 162 pp. + ill. (B.A.)

Ninove

182. — Pieter DE LEEMANS, *Het "Liber Reverendorum Dominorum Abbatiae Ninoviensis ab anno 1690"*. Inleiding, tekstuitgave en commentaar, onuitgegeven scriptie tot het behalen van het diploma Aanvullende Studies in de Geschiedenis: Nieuwe en Nieuwste Tijd, K.U. Leuven, 1996, 196 pp., promotor: prof.dr. M. CLOET. Het genoemde handschrift bevindt zich in BEVEREN, Rijksarchief, *Abdij Ninove*, nr. 12. Er worden vier delen in onderscheiden:

deel 1 (fol. 1-2): de naam, functie en overlijdensdatum van 67 medebroeders vanaf 1574 tot 1652;

deel 2 (fol. 3 v°): *idem* van zes medebroeders, vijf uit de zeventiende en één uit de achttiende eeuw;

deel 3 (fol. 4 r° - 8 v°): chronologisch gerangschikte lijst van confraters die van 1595 tot 1687 hun geloften aflegden;

deel 4 (fol. 9 r° - 30 r°): *idem* van confraters die in de abdij werden ingekleed tussen 1689 en 1795.

Het laatste deel werd het eerst geschreven, vanaf 1754, en na 1764 tot in 1808 aangevuld door zes andere handen, waarvan de laatste, G. Van Haelen (1746-1808), ook de delen 1, 2 en 3 schreef. Uiteraard werd hierbij voor niet eigentijdse mededelingen gebruikgemaakt van oudere bronnen. Het opzet van P. De Leemans was niet enkel een tekstuitgave bezorgen, maar eveneens een systematisch commentaar, waarbij de in het handschrift geboden informatie per medebroeder vanuit bronnen elders werd aangevuld. In dit opzet is de auteur behoorlijk geslaagd, maar niet volledig. Omwille van het tijdsbestek van zijn studie moest hij zich beperken tot de voornaamste bronnen, met name de dagboeken van de abten, de verslagen van de abtsverkiezingen, de visitatieverslagen, de *Index Pastoratuum*, de *obituarie* en een aantal varia. De voorliggende commentaar maakt dus geen aanspraak op volledigheid en moet nog verder worden aangevuld. De bijkomende bronnen leverden vooral veel nieuwe gegevens op voor de eerste helft van de zeventiende eeuw, terwijl voor de tweede helft van de achttiende eeuw de voorliggende tekst vaak de enige bron was. Vanuit de andere geraadpleegde bronnen kan tevens worden gezegd dat de juistheid van de informatie in de uitgegeven tekst over het algemeen zeer groot is. De auteur besluit zijn werk met een namenindex op de delen 2 tot 4.

Dit werk betekent een zeer grote stap vooruit voor de kennis van de afzonderlijke medebroeders van de abdij van Ninove. De auteur zegt dat nu — mits nog wat bijkomend bronnenonderzoek — ook voor de abdij van Ninove een kloosterdemografische studie kan worden gemaakt, zoals dit reeds gebeurde voor de abdijen Sint-Michiël te Antwerpen,

't Park en Averbode (zie *Anal. Praem.*, LXVI, 1990, pp. 285-286, nr. 102). Wij wensen de auteur alvast proficiat met dit op zo korte tijd geleverde werk en we hopen dat het zal worden gepubliceerd, hetzij nadat nog meer bronnen werden verwerkt, hetzij zoals het nu voorligt, maar dan met veel uitgebreider indexen, zodat het voor concrete raadpleging toegankelijker wordt. (H.J.)

183. — P. DE LEEMANS, *Het "Liber Reverendorum Dominorum Abbatiae Ninoviensis ab anno 1690"*, voir numéro précédent. L'auteur démontre que c'est Adrianus De Clerck (vers 1631 - 1663) qui se rendit à Prague pour y enseigner, et non Judocus De Clerck (probablement 1600 - 1660). Judocus ne se rendit pas comme lecteur à Prémontré vers 1642, mais y était déjà en fonction en 1636 (pp. 31, 71 et 94, à comparer à L. GOOVAERTS, *Ecrivains, artistes et savants de l'ordre de Prémontré*, t. I, Bruxelles, 1899, p. 124). (H.J.)

184. — *Onder abten, Ninove - Grimbergen - Dielegem*, Ninove e.a., 1997, 16 pp. Bevat onder andere Jaak PEERSMAN, *Beknopte geschiedenis van de abdijen van Ninove, Grimbergen en Dielegem*, pp. 7-14. (H.J.)

Obermedlingen

185. — At the end of the mandate as an administrator of the canonry of Tepl in Obermedlingen since 1995 of G. Menne of the abbey of Hamborn, Roman Vanasse (°1930) member of the canonry of De Pere has been appointed by the abbot-general as the administrator of the above mentioned canonry for a three year's term from November 24, 1996. (CC. and H.J.)

Oosterhout, Sint-Catharinadal

186. — Van de hand van Trees SPONSELEE-DE MEESTER verscheen in *Brabants Heem*, 48 (1996), p. 131-139, een artikel: "*Hoe het geclap verstomde*". *De hervorming van Sint-Catharinadal te Oosterhout in de tweede helft van de achttiende eeuw*. Deze bijdrage is gebaseerd op de ongepubliceerde doctoraalscriptie (Heerlen, Open Universiteit, 1995) van de schrijfster met als titel: "*Hoe het geclap verstomde*". *Sint Catharinadal Oosterhout in de periode 1760-1780, een twee-eenheid van proosten versus de eigenzinnige zusters*. Hierin worden de belevenissen weergegeven van de proosten Gummarus van Amersfoort en zijn vicaris, later opvolger Joannes Baptista van Simphoven, beiden van de abdij van 't Park, op een ogenblik dat het klooster zich in grote financiële en organisatorische moeilijkheden bevond. (L.V.D.)

187. — Livinus Jan Verheyen (°1906) van de abdij van Tongerlo, proost van Sint-Catharinadal van 1966 tot 1968, overleed op 8 oktober 1996. Hij was de broer van Germanus Verheyen (1911-1966), proost van 1952 tot aan zijn dood. (H.J.)

Orange

188. — Jean BOURDARIAS, *Père Werenfried [van Straaten], un géant de la charité*, Paris, Fayard, 1997, 266 pp. + ill., FF 98,00. À travers le récit du Père Werenfried van Straaten en réponse à ses questions, l'auteur de ces pages raconte l'histoire de l'*Aide à l'Église en détresse*, depuis sa fondation en 1947 jusqu'à nos jours, de l'aide aux Églises persécutées par le communisme dans le monde entier, jusqu'à l'aide pastorale actuelle à l'Église orthodoxe d'Europe Centrale et orientale, conçue par le Fondateur comme une «nouvelle dimension» de l'AED. (B.A.)

IDEM, *Een leven voor de Kerk in Nood. Pater Werenfried van Straaten, o.praem.*, traduction de Theo PALMANS, Uitgeverij Altiora Averbode, 1997, 190 pp. (H.J.)

Park

189. — *Van Croesus tot Keizer Karel. Preciosa tot circa 1550, een selectie uit de aanwinsten 1971-1996*, Centrale Bibliotheek K.U.Leuven, 1996. Nr. 11: Hs. 1: GREGORIUS DE GROTE, *Dialogorum libri IV*, e.a., handschrift uit de eerste helft van de twaalfde eeuw, afkomstig uit de Parkabdij, verworven door de Centrale Bibliotheek in 1987 (pp. 12-13, afb. in kleur van fol. 1 r°). Zie *Anal. Praem.*, LXIX, 1993, pp. 250-251. (H.J.)

190. — Bart MINNEN, *Het hertogdom Aarschot onder Karel van Croÿ (1595-1612). Kadasters en gezichten*, (Jean-Marie DUVOSQUEL (ed.), Albums de Croÿ), Brussel, 1993. Voordien verscheen het werk Roger BERGER, e.a., *Bezittingen der Croÿ's in Brabant, Vlaanderen, Artesië en het Naamse*, (Jean-Marie DUVOSQUEL (ed.), Albums de Croÿ), Brussel, 1985, waarin de kaarten uit het album van Authal (1596-1598) van de bezittingen van Karel van Croÿ werden gepubliceerd. De kaarten in het album zijn alle kopieën, vervaardigd naar originele pre-kadastrale atlasen en kaarten. Deze laatste worden bewaard te LEUVEN, Universiteitsarchief, *Arenbergarchief* [= KUL].

Plaat 1: De Demer- en Dijlevallei in de baronieën Aarschot en Rotseelaar. De abdij van 't Park bezat het patronaatsrecht van de parochiekerken Werchter en Wakkerzeel. KUL, nr. 2417, 1596-1598.

Plaat 29: Het Hof van Latem en het Wilderhof te Bierbeek. Dit laatste werd in 1618 gekocht door de Parkabdij, deze bleef er eigenaar van tot het einde van het Ancien Régime. KUL, nr. 2415, fol. 33 r°, 1596-1598; kopie in album: plaat 27/1, het Wilderhof staat er eveneens afgebeeld op plaat 19/1.

Plaat 34: De Rode Kapelhoeve te Blanden. Deze hoeve, voor 1730 Hof van Blanden genoemd, kwam in 1381 aan de abdij. Het leen van 't Park omvatte 48 hectare landerijen, eusels en bos, met 1,6 hectare beemd te Sint-Joris-Weert, een hele reeks cijnsgoederen in en om Bierbeek, en de grondheerlijke rechtsmacht. De barokke kapel die de abdij er in 1660 bouwde, bleef bewaard. KUL, nr. 2415, fol. 39 v°, 1596-1598; kopie in album: plaat 27/9, de hoeve staat er eveneens afgebeeld op plaat 23/2.

Plaat: 77: Egenhoven. Rechts beneden staat het Hof Ter Munckt afgebeeld, dat sinds 1142 toebehoorde aan de Parkabdij. De landerijen besloegen in 1651 een oppervlakte van ongeveer 130 hectare. KUL, nr. 2414, fol. 23 r°, 1596-1598; kopie in album: plaat 50/1.

Plaat 80: De dorpskom van Bertem. Het Boonhof aldaar was sinds 1517 in handen van de Parkabdij. Op de inzet is het Boonhof meer waarheidsgetrouw afgebeeld. KUL, nr. 2414, fol. 25 r°, 1596-1598; kopie in album: plaat 50/3.

Plaat 81: Westelijk Bertem en de Sint-Veronakapel te Leefdaal. De belangrijkste hoeve in dit deel van Bertem was de Sint-Medardushoeve, eigendom van de Parkabdij. Bij de hoeve sloot de Romaanse Sint-Medarduskapel aan, die in 1155 een afhankelijkheid was van het *altare* van Bertem. KUL, nr. 2414, fol. 26 r°, 1596-1598; kopie in album: plaat 51/1.

Plaat 111: Gezicht op Werchter en de Demervallei. KUL, nr. 2438, 1596-1598; kopie in album: plaat 35.

Plaat 112: De dorpskom van Werchter. KUL, nr. 2416, fol. 59 r°, 1596-1601.

Plaat 113: Het gehucht Veldonk te Tremelo. Het overgrote deel van Veldonk was een allodiaal goed van de Parkabdij die er een grote pacht-hoeve bezat. In de Sint-Ghislenuskapel droeg een vicaris uit de abdij op zon- en feestdagen de mis op. KUL, nr. 2416, fol. 74 r°, 1596-1600.

Plaat 116: Het gehucht Ninde te Tremelo. Om beurten droegen de abt en de heer van Rotselaar een kandidaat-kapelaan ter benoeming voor in de Sint-Barbarakapel aldaar. KUL, nr. 2416, fol. 87 r°, 1596-1601.

Plaat 117: Twee gezichten op Ninde. KUL, nr. 2439, r° en v°, 1596-1598; kopie in album van plaat 117/1: plaat 37; van plaat 117/2: plaat 20.

Plaat 118: Wakkerzeel (Haacht). KUL, nr. 2416, fol. 99 r°, 1596-1601.

Plaat 119: De dorpskom van Haacht. Ook van de kerk van Haacht bezat de abdij van 't Park het patronaatsrecht. KUL, nr. 2416, fol. 113 r°, 1596-1601.

Plaat 120: Gezicht op de dorpskom van Haacht. KUL, nr. 2437, 1596-1598; kopie in album: plaat 36.

De abdij van 't Park wordt in het album nog afgebeeld op plaat 40/1. (H.J.)

191. — The Right Reverend Richardus Petrus Chaves Pinto Filho (°1938), member of the community of Montes Claros of the canonry of Park, bishop of Leopoldina since 1990, has been appointed as archbishop of Pouso Alegre (MG, Brazil) on October 17, 1996. (C.C.)

Pont-à-Mousson

192. — É. PICARD, «Martin Eugène», *Les Sciences Religieuses*, sous la dir. de F. LAPLANCHE, Paris, Beauchesne, 1996 (Dictionnaire du monde religieux dans la France contemporaine, 9) p. 449. (B.A.)

193. — P. SIMONIN, «Décors de sanctuaires d'églises lorraines», *Lotharingia. Archives lorraines d'archéologie, d'art et d'histoire*, t. VII (1997), Mélanges d'archéologie, d'art et d'histoire offerts au Chanoine Jacques Choux, p. 337-340 + ill. (B.A.)

Postel

194. — Willy STEURS, *Naissance d'une région. Aux origines de la Mairie de Bois-le-Duc. Recherches sur le Brabant septentrional aux 12e et 13e siècles* (Académie royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques), Gembloux, 1995, dans sa troisième partie: *Les domaines de Floreffe* (p. 115-167) soumet à une étude critique le problème des deux états de biens acquis par Floreffe pour Postel dans le courant du 12e siècle. M. Steurs soutient contre M. Camps que l'un des deux actes est vrai (I), l'autre est faux (II) mais que tous deux ont été rédigés parce que les prémontrés ont rencontré à Reusel des résistances à leur expansion. L'acte vrai a été dressé vers 1175-1179. Le faux a été fabriqué peu après, sans doute dans les années 1180. En tout cas avant 1190-1195. Il paraît avoir servi efficacement les manœuvres des norbertins en réduisant au silence à Reusel les anciens propriétaires et leurs paysans. Puis M. Steurs s'en réfère à l'histoire de l'édifice et de son plus célèbre ornement, le chandelier, pour apporter des lumières sur les origines du prieuré. Comme pour les autres fondations prémontrées dans la région l'auteur affirme qu'ils ne sont pas venus s'établir dans un *desertum*, mais dans un vieux terroir. Dans cette région striée de ruisseaux, les fonds humides, les prairies marécageuses et les tourbières occupaient avec les bois une bonne partie du sol, mais sur les bourrelets de crue, à l'abri des inondations, les hommes avaient depuis longtemps entrepris des cultures et bâti des villages, des hameaux et des fermes. (L.V.D.)

195. — Rie VERMEIREN, m.m.v. Anna BERGMANS, *Inventaris van het neogotische tekeningenarchief Bressers-Blanchaert, ca. 1860-1914*, (Kadoc. Inventarissen en repertoria, dl. XXXVII), Leuven, 1993, pp. 98-99: Mol (Postel), Norbertijnen:

tabernakel: Christus (Heilig Hart): 2 ontwerptekeningen, KPL BR 324;
 altaar (Sint-Norbertus en H. Sacrament): ornamenteel beeldhouwwerk: 15 ontwerptekeningen, 1 schets, KPL BR 416;
 altaar: ornamenteel beeldhouwwerk, KPL BR 456;
 altaar: Christus (symbolen), ornamenteel beeldhouwwerk: 3 ontwerptekeningen op uitvoeringsgrootte, KPL BR 557;
 altaar: ornamenteel beeldhouwwerk, KPL BR 596;
 altaar: heiligenleven, ornamenteel beeldhouwwerk: 1 ontwerptekening op uitvoeringsgrootte, KPL BR 620. (H.J.)

Prémontré

196. — Robert-Henri BAUTIER, *Les «courts» de l'ordre de Prémontré au XIIe siècle. Formation et premiers développements*, dans Léon

PRESSOUYRE (ed.), *L'espace cistercien*, (Ministère de l'Enseignement supérieur et de la Recherche. Mémoires de la section d'archéologie et d'histoire de l'art, t. V), Paris, 1994, pp. 216-225.

Ce texte est une contribution sur l'ordre de Prémontré lors d'un colloque sur les biens temporels de l'ordre cistercien (abbaye de Fontfroide, 1993). L'auteur traite en détail l'évolution des biens de l'abbaye de Prémontré et de quelques-uns de ses courts, jusqu'à environ 1180, ce à partir du *Recueil des actes de l'abbaye de Prémontré*, dont il prépare l'édition. Il en tire plusieurs conclusions claires et termine: «Il y a donc eu, entre Cisterciens et Prémontrés, simultanéité dans la naissance et contemporanéité dans une évolution exigée de façon évidente par les conditions économiques de l'époque, sans qu'on puisse déceler l'imitation d'un ordre par un autre.» (S.B. et H.J.)

197. — Martine PLOUVIER, *La reconstruction d'abbayes dans l'Aisne après les deux derniers conflits mondiaux: luxe ou nécessité?*, dans *De la guerre réglée à la guerre totale. 119e congrès des sociétés historiques et scientifiques*, Amiens, 1994, pp. 161-176. L'auteur parle de ce qui est advenu à l'abbaye de Prémontré, en particulier après les dévastations durant la première guerre mondiale (pp. 169-174). (H.J.)

Quedlinburg St. Wiperti

198. — Gerhard LEOPOLD, *Die Kirche St. Wiperti in Quedlinburg. Pfarrkirche — Pfalzkapelle — Stiftskirche*, Quedlinburg 1995, 24 S. (H.J.)

199. — Gerhard LEOPOLD, *St. Wiperti in Quedlinburg als Prämonstratenserstift*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 63-64. (L.H.)

Rehna

200. — Verena FRIEDRICH, *Die ehemalige Klosterkirche St. Maria und Elisabeth in Rehna*, (Peda-Kunstführer Nr. 87), Passau 1993, 20 S. (H.J.)

Roggenburg

201. — Rudolf POPPA und Friedrich KAEISS, *Versuch einer Rekonstruktion der romanischen Klosterkirche von Roggenburg und ihrer baulichen Veränderungen bis 1752*, in: *Jahrbuch des Historischen Vereins Dillingen*, 98 (1996), S. 42-65. — An Hand von alten Veduten und Abbildungen und auf Grund von schriftlichen Quellen wird eine Rekonstruktion der romanischen Klosterkirche in Roggenburg versucht. (R.R. und U.G.L.)

202. — Matthias KUNZE, *Franz-Martin Kuen. Neue Funde zum zeichnerischen und malerischen Werk*, in: *Geschichte im Landkreis Neu-Ulm*,

1. Jg. 1995, S. 78-92. — Es geht unter anderem um neuentdeckte Entwürfe des Weißenhorner Malers Franz Martin Kuen zu zwei Seitenaltargemälden in der Klosterkirche Roggenburg aus dem Jahre 1756. (R.R.)

203. — Horst GAISER, *St. Jakob, die "unbekannte" Tochtergründung Roggenburgs*, in: *Geschichte im Landkreis Neu-Ulm*, 2. Jg. 1996, S. 24-30. — Gemeint ist St. Jakob im Prättigau (Graubünden, Schweiz). (R.R.)

Rommersdorf (Neuwied)

204. — Bruno P. KREMER, *Der Kreuzgang-Kräutergarten in Rommersdorf*, in: *Heimat-Jahrbuch des Landkreises Neuwied 1997*, S. 85-89, ein Beitrag zu dem im Jahre 1980 angelegten Kräutergarten im Innenhof des Klosters, verbunden mit einem Rückblick auf die Kräutergärten in alten Klöstern. (L.H.)

205. — Hermann Josef ROTH, *Schöne alte Klostergärten*, Würzburg 1995, 80 Seiten. Im Klostergarten-Lexikon ist auch die Abtei Rommersdorf aufgeführt. (L.H.)

Rot an der Rot

206. — Franz Josef RATTE, *Die Holzhey-Orgel in Rot an der Rot*, 8 Seiten, 12x17 cm, ca. 1996. Darin wird die Hauptorgel der ehemaligen Klosterkirche vorgestellt. (L.H.)

Sankt Jakob im Prättigau

Siehe Roggenburg, Nr. 203.

San Pelayo de Cerrato

207. — Alejandro BARCENILLA MENA, *Las Bibliothecas españolas de la Alta Edad Media. II*, dans *Perficit. Publicación de Estudios Clásicos. Textos y Estudios*, II, 20, 1996, pp. 3-86. Dans les pp. 40-45, l'auteur démontre que le couvent «*Sancti Pelagii ... in Bal de Avellano*», à qui le manuscrit PARIS, Bibliothèque nationale, nouv. acq. lat. 2180, *Vitae Sanctorum*, 10e s., a été légué en 992, doit être identifié à San Pelayo de Cerrato, devenu monastère prémontré au douzième siècle. Il se peut que le manuscrit IBIDEM, nouv. acq. lat. 239, *Regula Leandri*, ait appartenu également à ce monastère. (H.J.)

Schäftlarn

208. — Mary Anne EDER, *Die Säkularisation des Prämonstratenserklusters Schäftlarn mit einem Ausblick auf die Wiederbegründung als Benediktinerkloster*. In: *Oberbayerisches Archiv* 119 (1995) 147-215. (U.G.L.)

Schlägl

209. — Isfried H. PICHLER, *David Stangl (1599-1671)*. Maler, Fassmaler und Vergolder in Grein, Linz und Schlägl, in: Jahrbuch OÖ. Mus.-Ver. 140, Linz 1995, S. 180-204. (L.H.)

210. — Isfried H. PICHLER, *Ulrichsberg Oberösterreich* = Christliche Kunststätten Österreichs Nr. 293, Salzburg 1996, 20 Seiten. Eine Kirchen- und Pfarrgeschichte der dem Stift Schlägl inkorporierten Pfarrkirche St. Ulrich sowie Beschreibung des Kirchbaus und der Kapellen. (L.H.)

211. — Isfried H. PICHLER, *Slage als Cisterce*. Zur Geschichte des Zisterzienserklosters Schlägl, in: *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs* 18 (1996), S. 153-185. Es handelt sich um die Zisterze, welche vor der Gründung des Prämonstratenserstifts Schlägl (1218) "in alio loco" bestand. (L.H.)

212. — Isfried Hermann PICHLER, *Matthäus Höfer, Bauer und Orgelmacher (6.9.1789-24.5.1851)*, in: *Beiträge zum Oberösterreichischen Orgelbau*, hrsg. von Rupert G. FRIEBERGER, Innsbruck 1996, S. 210-255. (L.H.)

Schweiz

213. — Ernst TREMP, *Chorfrauen um Schatten der Männer*. Frühe Doppelklöster der Prämonstratenser in der Westschweiz — Eine Spurensuche. In: *Zeitschrift für schweizerische Kirchengeschichte* 1995, 79-109. (U.G.L.)

Speinshart

214. — Wolfgang HERZOG, *Grundherrschaftliche Aspekte zur Geschichte des oberpfälzischen Prämonstratenserklosters Speinshart im Mittelalter*. Ein Beitrag zu seiner Wirtschafts- und Besitzgeschichte von der Mitte des 12. Jahrhunderts bis zur Reformation 1517. Unveröffentlichte Magisterarbeit, Kulturwissenschaftliche Fakultät, Bayreuth 1995. (B. Sch.)

215. — Anja HEIDENREICH, *Ein hochmittelalterlicher Bestattungsort mit Schlafenringen auf dem Barbaraberg bei Speinshart*, unveröffentlichte Magisterarbeit, Universität Bamberg 1996. — In den Jahren 1992-1995 fanden auf dem Barbaraberg bei Speinshart archäologische Ausgrabungen statt, die in der vorliegenden Arbeit dargestellt und ausgewertet werden. Bei diesen Grabungen konnten auch die Fundamente des mittelalterlichen Vorgängerbaues jener Wallfahrtskirche St. Barbara festgestellt werden, die von der Abtei Speinshart Mitte des 18. Jahrhunderts errichtet wurde. Ein Vorbericht über die Grabung wurde bereits in *Anal. Praem.* 70 (1994), Nr. 181, S. 191 angezeigt. (B. Sch.)

216. — Die vollmechanische neue Pfeifenorgel der Firma Steinmeyer aus Oettingen (26 Register, 2 Manuale, Pedal) ist teils im historischen Orgelgehäuse der Barockzeit, teils in neuen Gehäusen untergebracht. Zur Orgelweihe am 3. November 1996 gab die Kath. Kirchenstiftung Speinshart eine 20seitige Festschrift heraus, redigiert von Walter THUM, *Die neue Orgel der Pfarr- und Klosterkirche Speinshart*. Darin finden sich auch Angaben zu früheren Speinsharter Orgeln. (L.H.)

Stade St. Georg

217. — Jürgen BOHMBACH, *Liebfrauen und St. Georg — die Udonen, Magdeburg und Norbert von Xanten*, in: M. PUHLE und R. HAGEDORN, *Prémontré des Ostens*, Oschersleben 1996, Seite 43-46. — Torsten LÜDECKE, *St. Georg in Stade*. Erste archäologische Ergebnisse zu Kirche und zur Grablege des Bremer Erzbischofs Gottfried, *ebendort*, Seite 47-48. (L.H.)

Steinfeld (Kall)

218. — Barbara SCHILDT-SPECKER, *Klosterfrauen und Säkularisation*. Prämonstratenserinnen im Rheinland, Klartext-Verlag Essen 1996, 257 Seiten. Es handelt sich um die exemplarische Untersuchung von fünf Frauenklöstern, die den Kanonien Hamborn und Steinfeld juristisch zugeordnet waren. (L.H.)

Stoppenberg (Essen)

219. — Paul DERKS, *Gerswid und Altfried*, Essen 1995 (= Essener Beiträge, Heft 107). — Darin S. 152-155 ein Exkurs über eine Verfügung der Essener Äbtissin Adelheid um 1230: Die Konvente von Stoppenberg und *Capele in domate Asnidensi*, die bisher unter der Leitung eines einzigen prämonstratensischen Propstes gestanden hätten, sollten je ihren eigenen Propst erhalten. — Ohne andere Varianten zu erörtern, setzen Derks und die bisherige Forschung voraus, daß beide genannten Konvente dem Orden der Prämonstratenser angehören müßten. Dabei fällt die Wahl Derks' auf Stoppenberg (im Norden der heutigen Stadt Essen) und auf das Kloster Cappel bei Lippstadt, andere Forscher plädieren bei *Capele* für das Stift Rellinghausen (im Süden der heutigen Stadt Essen). — Im 12. und 13. Jahrhundert gibt es Beispiele (z.B. *Köln Weiher*), daß Frauenkonvente zwar unter der Leitung (*ob nur seelsorglich oder auch in weitergehender Hinsicht, bleibt zu untersuchen*) eines Prämonstratensers stehen, die Konvente selbst aber nicht zum Orden gehören. — Unter dieser Voraussetzung lohnt es sich, im Essener Raum (*in domate Asnidensi*) trotz des Exkurses von Derks erneut nach einem entsprechenden Konvent zu suchen. (L.H.)

Strahov

220. — Abt Michael Pojezdný wurde am 9. Oktober 1996 zum Vorsitzenden der Konferenz aller männlichen Ordensoberen in der Tschechischen Republik gewählt. (L.H.)

221. — Im Jahre 1996 erschien der zweite Jahrgang der Zeitschrift *Bibliotheca Strahoviensis*, herausgegeben vom Kloster Strahov. Darin finden sich unter anderem Beiträge über das Pram.-Kloster Leles (um 1190-1355), ein Urbar des Klosters zur hl. Katharina in der Prager Neustadt vom Jahre 1414 (aus der Strahover Bibliothek), eine Urkunde König Wladislaw Jagiellos für das Kloster Ostrov aus dem Jahre 1478, Antonín Dominik Stoy und die Einsiedler-Kongregation der Ivaniten (17./18. Jh.), Zum 70. Todestag des Theodor Zahradnik, Kanonikers von Strahov, einem der Begründer der tschechoslowakischen Staatskirche und Eisenbahnminister in der ČSR, außerdem Kurzbeiträge aus dem Bibliothekswesen und zahlreiche Buchbesprechungen, teilweise mit einer Zusammenfassung in deutscher Sprache. (L.H.)

222. — M. COLOMBO, "Un gioiello di Praga. Tutto il sapere in due sale", *Bell'Europa*, n. 40 (agosto 1996) p. 80-87 + ill. Da secoli una straordinaria raccolta di volumi rari, di manoscritti e incunaboli è custodita nelle sale di Teologia e di Filosofia del monastero di Strahov, uno dei più eccezionali capolavori di Praga. (B.A.)

223. — Ulrich G. LEINSLE, Hirnhaim, Hieronymus. In: *Lexikon für Theologie und Kirche*, 3. Aufl., Bd. 5, Freiburg 1996, 150.

Teplá

224. — Au mois de janvier 1997 on a proclamé le bienheureux Hroznata Patron du diocèse nouvellement érigé de Plzeň (Pilsen). Hroznata était un noble tchèque de la Bohême de l'ouest, qui fonda en 1197 l'abbaye de Teplá, et en 1202, ensemble avec sa soeur Woyslawa, le monastère des Soeurs prémontrées de Chotěšov. Lui-même se fit religieux dans l'abbaye de Teplá comme frère convers. Il mourut en martyr dans la prison en 1217. Hroznata fut béatifié par le pape Léon XIII le 14 juillet 1897. (D.D.C.)

225. — The Right Reverend Wenceslaus Franciscus Lobkowicz (°1948), member of the canonry of Teplá, auxiliary bishop of Prague since 1990, has been installed as the first bishop of the newly erected diocese of Ostrava-Opava (Moravia, Czech Republic). (C.C.)

Tongerlo

226. — Willy STEURS, *Naissance d'une région. Aux origines de la Mairie de Bois-le-Duc. Recherches sur le Brabant septentrional aux 12e et*

13e siècles (Académie royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques), Gembloux, 1995, p. 267-268, signale que les prémontrés de Tongerlo jouaient dans la région de Tilbourg sur trois tableaux: revenus ecclésiastiques, rente foncière et exploitation du sol. Ils se firent donner les églises de Drunen, de Waalwijk et de Loon op Zand. Ils obtinrent aussi des droits sur le patronat et la dîme de Tilbourg, dont la propriété avait été dispersée, puis ils réunirent à prix d'or des parts qui restaient encore entre des mains étrangères. Ils acquéraient les droits d'usage à Tilbourg et dans la forêt d'Udenhout. Ils exploitèrent au moins depuis le début du 13e siècle une grande ferme à Nuleinde sous Alphen. (L.V.D.)

227. — In de kerk van O.L.Vrouw Onbevlekt Ontvangen te Maria-ter-Heide (Brasschaat) wordt een drieluik bewaard op eik: *De Maagschap van de Heilige Anna*. Het paneel wordt gedateerd uit 1513 op basis van een door Waltman Van Spilbeeck in het abdijarchief van Tongerlo gevonden aantekening toegeschreven aan een niet nader bekende schilder Joannes. Deze voorstelling vormt een van de meest uitgebreide bijbelse stamboomtaferelen uit de kunsthistorische literatuur gewijd aan de Vlaamse paneelschilderkunst van het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw. Het paneel werd vervaardigd in opdracht van de abt van Tongerlo Antoon Tsgrooten (1504-1530) die als schenker op het linker zijpaneel is afgebeeld. Het landgoed Ter Elst te Duffel, dat sinds 1365 eigendom was van de abdij van Tongerlo, staat als centraal motief op de achtergrond van het middenluik. Naar aanleiding van een tentoonstelling die van 4 oktober tot 8 december 1996 plaatsvond in het Museum voor Oude Kunst te Brussel, werd het drieluik beschreven door Griet BLANCKAERT en Christine CURRIE in: *S.O.S. Oude schilderijen. Redding en behoud van 20 oude werken op paneel*, p. 114-127. Griet BLANCKAERT wijdde reeds eerder een monografie aan het onderwerp: *Het drieluik uit de kerk van Onze-Lieve-Vrouw van Goede Wil, Maria-ter-Heide (Brasschaat) door meester Johannes (1513-1517). Een historisch, stilistisch en materieel onderzoek*, Dissertatie K.U. Leuven, 1988, (typescript) en publiceerde een artikel *Identificatie van een voorstelling van het Kasteel ter Elst uit het begin van de zestiende eeuw*, in *Duffla*, Duffel, III, 3, 1991, p. 96-105. (L.V.D.)

228. — Waltman VAN SPILBEECK, *De Abdij van Tongerloo. Geschiedkundige navorsingen*, Lier, Geel, 1888, xx-652 pp., werd in 1997 te Averbode door de vzw Praemonstratensia onveranderd heruitgegeven als deel I in de nieuwe reeks *Instrumenta Praemonstratensia*. (H.J.)

229. — *Uit de schaduw. Een beknopte geschiedenis van de West-Vlaamse en de Westfaalse jeugd- en kinderliteratuur*, Brugge, 1996, 560 pp., een uitgave van de Provincie West-Vlaanderen en de Land-schaftsverband Westfalen-Lippe, van dit werk bestaat ook een uitgave in

het Duits. Achtereenvolgens worden in korte hoofdstukjes de Vlaamse en de Duitse jeugd- en kinderliteratuur besproken. Jan VAN COILLIE vermeldt kanunnik S. Daems (1838-1903) met zijn werk *Schetsen en vertellingen* (1897) als een typische vertegenwoordiger van de negentiende eeuw (pp. 92-95). (H.J.)

230. — Tijdens het 31ste congres van het Centrum voor de studie van land en volk van de Kempen, gehouden te Bergeyk (N.Br.) op zaterdag 19 oktober 1996, rond het thema: *De Kempen overzee*, hield drs. Wim FRANÇOIS een zeer geapprecieerd referaat, uitgaande van zijn licentiaats-verhandeling over dit onderwerp, over de aanvang van de Kongo-missie door de Kempense abdij van Tongerlo in de pioniersjaren 1899-1911. (L.V.D.)

231. — Br. Hymelinus Jozef Hutsebaut broeder-missionaris van de abdij van Tongerlo in Zaïre heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt door zijn onderzoek naar de fauna en de flora van deze toenmalige Belgische kolonie. Hij was degene die het eerst de okapi ontdekte en verschillende exemplaren van deze zeldzame diersoort aan Europese dierenparken bezorgde. Nu verscheen over deze voorbeeldige lekenbroeder, in een beperkte eigen uitgave verzorgd door de familie, een zeer boeiende en goed gedocumenteerde levensbeschrijving: Dirk H.M. DE WAELE, *Een missionaris in Kongo. Broeder Jozef Hutsebaut (1886-1954)*, 283 pp., met vele illustraties. (L.V.D.)

232. — Leo DE MUYNCK van de abdij van Tongerlo verzorgde een Nederlandse vertaling van het werkje van Romano GUARDINI: *Die Annahme seiner selbst*, die werd uitgegeven onder de titel *Jezelf aanvaarden. Durven leven vanuit geloof*, 48 p., door nv Uitgeverij Altiora Averbode (ISBN 90-317-1210-8) en Uitgeverij G.F. Callenbach bv, Nijkerk (ISBN 90-266-0662-1). (L.V.D.)

Urdax

233. — María Teresa LOPEZ DE GUEREÑO SANZ, *El Monasterio premonstratense de San Salvador de Urdax: Génesis y evolución Histórico-Artística*, in *Príncipe de Viana*, LVII, 1996, pp. 19-60, 10 ill. English abstract. (H.J.)

Veerle, Immaculata

234. — Leo Bert Bortier, norbertijn van Tongerlo, keerde op 2 juni 1996 na een term van vijf jaar als proost van de zusters terug naar zijn abdij. Er werd geen nieuwe proost benoemd. L.B. Bortier blijft voorgaan in de eucharistieviering bij de zusters. Op 5 juni 1996 benoemde de bisschop van Antwerpen hem als verantwoordelijk priester bij de Diocesane Liturgische Dienst. (H.J.)

Verdun, Saint-Paul

235. — B. ARDURA, «Douze exhortations capitulaires de Nicolas Psaume aux Prémontrés de Saint-Paul de Verdun», *Lotharingia. Archives lorraines d'archéologie, d'art et d'histoire*, t. VII (1997), Mélanges d'archéologie, d'art et d'histoire offerts au Chanoine Jacques Choux, p. 207-236 + ill.

Introduction à l'auteur, abbé de Saint-Paul de Verdun, et au seul manuscrit autographe connu, antérieur à son épiscopat, traduction française du ms 15 de la Bibliothèque Municipale de Verdun: *Exhortationes variae D.N. Psalmei Abbatis ad fratres Sancti Pauli incipiendae a die 13 Decembris 1540*, dont le texte original a été publié par B.A. dans les *Analecta Praemonstratensia*, t. LXIII (1987) p. 26-69.

Vicoigne

236. — Anne BONDÉELLE-SOUCHIER, *Un texte retrouvé: la «Cosmographia Moysi» d'Eustache de Lens*, dans *Scriptorium*, L, 1996, pp. 123-132. Après que B. Hauréau l'ait suggéré en 1886, l'auteur démontre ici irréfutable que le manuscrit SOISSONS, Bibliothèque municipale, 3 (3), parchemin, 57 fol., latin, 2e quart XIIIe s., comporte l'oeuvre considérée comme disparue *Cosmographia Moysi* d'Eustache de Lens. Celui-ci était profès de l'abbaye de Vicoigne, il en sorti vers 1214 pour devenir abbé de Valsery jusqu'en 1220, puis de Valchrétien jusqu'en 1226 et se serait ensuite retiré dans son abbaye d'origine pour y mourir. «Telle qu'elle se présente, la *Cosmographia Moysi* ne semble pas avoir trouvé une forme parfaitement aboutie. Il s'agirait plutôt d'une mise au net, réalisée à Vicoigne à partir de notes d'ébauches parfois discordantes, de l'oeuvre du grand homme de la maison, dans les années qui ont suivi son décès» (p. 126). A l'origine, le manuscrit appartenait à l'abbaye de Vicoigne. La reliure actuelle a été faite pour Prémontré au XVIIe s., les armoiries de l'abbé J.-B. L'Ecuy (1780-1790) ont été frappées postérieurement sur les deux plats. L'auteur termine sa contribution par un plaidoyer pour l'édition de cette oeuvre. En annexe suivent la description codicologique, ainsi que le contenu et l'histoire du manuscrit. (H.J.)

Wilten (Innsbruck)

237. — Heinrich Klemens HALDER O.Praem., *Die Wiltener Mission in den USA im 19. Jahrhundert*, Diplomarbeit, maschinenschriftlich, Innsbruck 1996, 209 Seiten. (L.H.)

Windberg

238. — Bei Ausgrabungen seit 1990 auf dem Klosterareal entdeckte man am Südennde des ehemaligen Abtshauses (heute Pfarrhof) eine ausgemauerte, über 2,50 m tiefe Latrine, in die im 16./17. Jahrhundert unter anderem geworfen waren: zerbrochene Geschirrkemik aus Küche und Keller, Gläser, Lederreste, ein Buchbeschlagn aus Messing und der Teil

eines Gewichtssatzes aus Metall. Auch die Nahrungsabfälle sind untersucht. Eine erste Veröffentlichung dazu von K. BÖHM, W. ENDRES, B. ERNST und H. HAGN, *Eine Latrine des 16./17. Jahrhunderts aus dem Kloster Windberg*, in: *Das archäologische Jahr in Bayern*, 16. Jg., 1995, S. 179-182. (L.H.)

239. — In der Abtei Windberg fand am 17. und 18. Januar 1997 eine *Studentagung über die Anfänge der Grafen von Bogen-Windberg* statt. Anlaß war der 850. Todestag des Grafen Albert I., des Gründers des Klosters Windberg. (L.H.)

Hiscе chronicis conscribendis contribuere: A.E.K. (A.E. Kovács, Csorna); B.A. (B. Ardura, Roma); B. Sch. (B. Schuster, Speinshart); C.C. (C. Caals, Roma); D.D.C. (D.F. De Clerck, Bois-Seigneur-Isaac); H.J. (H. Janssens, Averbode); H.v.B. (H. van Bavel, Heeswijk); J.G.T. (Jerome G. Tremel, De Pere); L.A. (L. Augustus, Heerlen, NL); L.H. (L. Horstkötter, Hamborn); L.V.D. (L.C. Van Dyck, Tongerlo); M.F. (M. Fierens, Averbode); R.R. (R. Rommens, Roggenburg); S.B. (S. Beyen, Brussel); U.G. (U. Geniets, Averbode); U.G.L. (U.G. Leinsle, Regensburg).